

Vzpomínání nad starým indexem

Miroslav Votava

Držím v ruce svůj starý Výkaz o studiu na vysoké škole čili index. Vy-dán byl 21. 9. 1959 a za těch 45 let jeho stránky pěkně zežloutly. Fotografie dělал tatínek, když mi bylo sedmnáct, je amatérská, příliš kontrastní. Vlasy na ní vyšly téměř černé, na bezvousé tváři vyniká několik mateřských znamének. A co to veliké ucho? Schválně se jdu přesvědčit k zrcadlu: se ze-stárlou, baculatou tváří s šedým plnovousem už uši tak nekontrastují.

Zkoumám svůj tehdejší podpis: dal jsem si na něm záležet, teď už bych se tak čitelně ani podepsat nedovedl. I sklon písma mám teď úplně jiný. Razítko vysoké školy nese nápis „Děkanát lékařské fakulty MU v Brně“. Vida, v roce 1959 se brněnská univerzita stále ještě nazývala Masarykova. I kulaté úřední razítko nese zkratku MU. Listuji indexem dál – razítko s názvem Universita J. E. Purkyně se poprvé objevuje až v r. 1961.

Vracím se na první stránku. V řádku „je zapsán jako řádný student“ je před slovem „řádný“ mou rukou připsána vsuvka „mimo“, ale je škrtnuta. Už nevím, zdali jsem k této úpravě dostal pokyn, nebo jsem ze sebe mimo-řádného studenta učinil spontánně. Faktem je, že jsem začal medicínu stu-dovat skutečně neobvyklým způsobem, totiž dálkově. Jak se to stalo a co toho bylo příčinou, jsem na stránkách této revue již popsal (M. Votava: *Jak jsem začal dálkově studovat medicínu*, Universitas 1999, č.4, s. 39-42).

Co mě přivedlo ke studiu medicíny

Jak já se vlastně dostal ke studiu medicíny? Vždyť celá léta jsem na do-tazy, čím chci být, odpovídal, že profesorem chemie. Svět chemie mi totiž pootevřela už na národní škole knížka, kterou považuji za jednu z nejlep-ších popularizujících příruček. Jmenovala se Karneval plynů a marně ji, zapomenuv jméno autora, sháním po brněnských antikvariátech. Byla do-slova kouzelná: vyskytovaly se v ní holčičky Kyslíci, andílci Vodíci, čer-tiska Síry, neteční mnichové vzácné plyny, zlá čarodějnice kyselina sírová a další personifikace prvků a sloučenin. Díky ní doposud ovládám obstoj-ně chemii a bolí mě, když u zkoušky zjistím, že kandidát, ať medik nebo přírodovědec, nemá z chemie ani ty triviální znalosti.

Další knížka, která mě nasměrovala spíše k medicíně než k chemii, by-ly Lékařovy odštěpky brněnského profesora farmakologie Jiřího Štefla. Profesora Štefla jsem již nezažil, ale byl to rovněž výborný popularizátor a uvedená knížka představuje výbor z jeho rozhlasových besed. Napsal ještě pět detektivek, z nichž se mi dostaly do rukou dvě, Vrah duší a Vraž-da ze zdvořilosti.

Hodně mě v mém směřování k medicíně ovlivnilo povolání mého otce. Pracoval v pojišťovně na úseku úrazových škod, a proto musel zvládnout anatomickou a chirurgickou terminologii. Už jako malý kluk jsem obdivoval jeho kresby, kupř. kostry lebky s barevně odlišenými a pečlivě latinsky popsanými jednotlivými kostmi. Škoda toho sešitku, kdo ví, kam přišel.

A pravděpodobně na mě působily i takové události jako smrt malé sestřičky, moje vlastní opakované hospitalizace pro revmatickou horečku v dětství, matčiny operace i Collesova zlomenina levičky, kterou jsem utrpěl ve školním tělocviku. Zkrátka na jedenáctiletce jsem už studium medicíny plánoval zcela vážně. Stal jsem se členem Červeného kříže a na jeho schůzkách se pilně učil obvazovat. Používali jsme cvičné obvazy s barevnými okraji, aby bylo hned vidět, jak se třeba takový klasový obvaz předloktí povedl. Nepopírám, že na těchto schůzkách byla zajímavá i přítomnost docela pěkných dívek.

Podal jsem tedy přihlášku na lékařskou fakultu a zjara r. 1959 se dostavil k přijímacímu pohovoru. Ředitelka Kostrhunová z jedenáctiletky na Antonínské mi připomněla můj nevalný kádrový původ (otec úředník) a doporučila nebrat si k přijímacímu pohovoru buržoazně vyhlížející oblek s vázankou. Dostavil jsem se tedy na fakultu v intenzivně tmavomodré svazácké košili s barevným emblémem Čs. svazu mládeže na náprsní kapse.

Takto oděných nás mnoho nepřišlo, takže jsem musil být dost nápadný. Po čase se mi jedna kolegyně omluvila, že mě kvůli oné košili považovala po jistou dobu za – slušně řečeno – kovaného straníka a bála se se mnou promluvit. Zmíněná košile si našla uplatnění i později, po řadu let jsem ji půjčoval jedné známé, která si jí rovněž vylepšovala kádrový profil a ukazovala se v ní v prvomájovém průvodu. Ostatní uchazeči o studium medicíny byli většinou oblečení normálně. Nápadný byl ještě jeden voják v uniformě v hodnosti tuším četaře, z něhož se vyklubal můj budoucí kolega a poté známý brněnský lékař MUDr. Jiří Dolina.

Naše přijímací komise zasedala v jedné z místností na Ústavu patologické, či jak se tenkrát říkalo, experimentální fyziologie. Na chodbě tam měli na řetězech zavěšenou bíle natřenou starobylou centrifugu. Z vlastního pohovoru mi utkvěly v paměti otázky z fyziky a z chemie. Ptali se mě na jednotku hlasitosti. Chtěli slyšet decibel, já si vzpomněl na fon. Docela jsem plaval při dotazu na parciální tlak kyslíku v různé nadmořské výšce. Dodnes se ale nemohu zbavit dojmu, že jsem se zkoušejícímu znelíbil a že jeho dotaz byl nespravedlivě obtížný. Chemie a asistentka Slavíková mě pravděpodobně zachránily. Byl jsem si jist, že ve vysvětlení krasových jevů jsem doslova exceloval.

Ve hře ovšem byl ještě omyl členů komise, kteří si spletli mého otce s jiným pojišťovákem téhož jména, osobou velmi nepříjemného chování, takto bratrem docentky mikrobiologie MUDr. Heleny Vojtové. Po letech jsem se stal jejím spolupracovníkem a chudák paní docentka byla docela otřese-

na, když se ode mne dozvěděla, že kvůli jejímu bratru jsem se málem nedostal na medicínu. Verdikt přijímací komise zněl: Přijmout, ale jen na dálkové studium! Já si tedy musel hledat místo někde ve zdravotnictví.

V září 1959 jsem se stal dálkovým studentem lékařské fakulty a zároveň jsem začal pracovat jako zřízenec pro těžkou manuální práci v nynější Fakultní nemocnici U Svaté Anny v Brně (Pravidla českého pravopisu tvrdí, že se to má psát takto, ale úřední název této nemocnice je s malým „u“ i s malým „s“.) Takových dálkových studentů jako já, většinou potomků brněnských lékařů, bylo víc, přes dvacet. Naši zaměstnavatelé nám v té době, kdy se pracovalo šest dní v týdnu, umožnili, abychom o sobotách absolvovali praktickou výuku na fakultě. Přednášky jsme my dálkaři povinné neměli.

První ročník

U zápisu na děkanátě hrál hlavní roli typický úředník s klotovými rukávy, pan Hudec. Vůbec mám pocit, že celé studijní oddělení se tehdy sestávalo jen z něho a z paní Friedmanové, a přece fungovalo. V 1. ročníku jsme zapisovali šest předmětů. Jako první mám zapsán Úvod do studia marxismu-leninismu. Zkouška z něj nebyla, jen zápočet. Předmět vedl sám ředitel univerzitního Ústavu marxismu-leninismu jistý asistent Pšír, údajně původním příjmením Pschürer. Někdy koncem semestru nás vyzval, abychom si k zápočtu připravili dotaz na libovolný problém, který nám v souvislosti s marxismem-leninismem není jasný. Zdůraznil přitom, že se nemusíme bát zeptat se na cokoli. Já naiva mu uvěřil a příští týden se zeptal, jestli ti zlořečení revizionisté nemohou mít alespoň v něčem pravdu. Vždyť marxismus-leninismus není žádné božské zjevení, ale produkt myšlení lidí, tedy tvorů občas chybuících!

Se zlou jsem se potázel. Politruka má opovázlivost tak pobouřila, že na mne řval vzteky a já začal dostávat strach, že nejen nedostanu zápočet, ale že mě kvůli tomu hned vyhodí z fakulty. Na závěr dostali ostatní členové studijní skupiny příkaz vysvětlit mi, jakého hříchu jsem se dopustil. Přihlásil se kolega Jirka Dolina, nejstarší z dálkařů, a využiv svých zkušeností z armádních školení, jal se vysvětlovat, že o textech klasiků se nepochybuje. Asistenta asi uklidnil Jirkou použitý žargon a možná i můj vyděšený výraz a zápočet mi dal.

Po cvičení mi Jirka Dolina vynadal, že takhle marxisty provokovat nelze. Bránil jsem se, že to ode mne nebyla úmyslná provokace a že Pšír přece minule jasně řekl, že se můžeme ptát na cokoli a nic se nám nestane. Na to mě Jirka označil za vola a podivil se, jak jim jen mohu věřit.

Jako další předmět v indexu je lékařská fyzika. V lednu 1960 můj první klasifikovaný zápočet a první známka v indexu – velmi dobře. Podepsán asistent Hrazdira, výborný učitel, pozdější šéf ústavu. Pozitivní zpětnou vazbu nám vysvětloval takto: Zdrží-li se tramvaj na zastávce, je jisté, že

mezitím přibude cestujících na dalších zastávkách, takže budou nastupovat déle a zdržení tramvaje postupně poroste. Podle slov asistenta Hrazdiry zkrátka brněnské šaliny představují samočinně se rozregulovávající systém.

Zkouška z lékařské fyziky byla v létě. Na rozdíl od chemie byla díky as. Staňkovi (až mnohem později byl jmenován docentem) docela příjemná a jejím výsledkem byla moje první výborná v indexu. Ještě teď mi ale hoří uši, když si vzpomenu na praktikum. Nevím, jak mě napadlo slovo „emise“ vyslovit „emíze“. Asistent Hrazdira obrátil oči v sloup a otcovsky se mi snažil vysvětlit, že emise, latinsky emissio, je odvozena od emittere a nikdy se v ní nemůže objevit to nešťastné zet. Na omluvu jsem koktal, že jsem na jedenáctiletce měl latinu jen nepovinnou, zato jsem absolvoval třídu s rozšířeným ruským jazykem vyučovacím.

Chemie na fakultě se mi docela líbila, zvláště anorganika v prvním semestru. V praktikách jsem s nadšením sléval různé vodičky, sledoval vzniklé barevné reakce a snažil se identifikovat příslušné kationty a anionty. Barevnými roztoky jsem si schválně potříšňoval zadní stranu lemu pláště a docela jsem se pak divil, když se tam po vyprání objevily dírky. Inu, vždyť mi ještě nebylo ani osmnáct. Potíže ale byly s teoretickými základy chemie, které se nám snažil vysvětlit asistent Mrskoš, drobnější obrýlený člověk, zoufající si nad našimi neznalostmi.

Zkouška z chemie v letním semestru byla mou první zkouškou na fakultě, přípravě jsem věnoval spoustu námahy, a proto mě docela mrzelo, když mi z ní docent Slavík dal jen dvojku. A to ještě s poznámkou, že mi velmi dobrou zachránil tzv. BAL neboli British anti-lewisit, na nějž jsem si vzpomněl (a o němž nyní už nevím vůbec nic, protože zkratka BAL pro mne už léta značí jen bronchoalveolární laváž).

Ke zkoušení měli na chemii zvláštní místnost. Uprostřed byl chemický stůl s policemi na chemikálie, kolem něhož se motali studenti řešící otázku z praktika, v jednom koutě zkoušel profesor Wágner, ve druhém docent Slavík. Z praktika jsem dostal jodometrii. Během tohoto postupu je třeba v určitém kroku titrovanou směs okyselit zředěnou kyselinou sírovou. Marně jsem ji však hledal. Několikrát jsem obešel zmíněný stůl, ale po zředěné kyselině sírové ani stopy, na opačné straně stolu jsem našel jen láhev s kyselinou sírovou koncentrovanou. Znervózněl jsem. Asistent zkoušející praktika někam zmizel, koho se mám zeptat? Nalil jsem tedy ke směsi v baňce trochu koncentrované kyseliny, uchopil baňku do ruky a vydal se kolem stolu ke svému místu.

Pojednou jsem ucítil v dlani, jak obsah baňky začíná vřít. V rohu místnosti proti mě zkoušel profesor Wagner. Vytřeštil oči, povstáváje namířil na mne pravici a zvýšeným hlasem rozkázal: „Vezměte mu to někdo!“ Nevím už, který famulus, snad pan Sýkora, přiskočil a zbavil mě baňky s vroucím obsahem, z jejíhož hrdla stoupala fialová oblaka sublimujícího

jodu. Jsem si jist, že docent Slavík si tohoto incidentu všiml a při klasifikaci ho zohlednil.

Protože jsme coby dálkaři neměli přednášky, nezažil jsem už na biologii profesora Herčíka, na kterého čekala funkce ředitele Biofyzikálního ústavu ČSAV, nově postaveného v polích mezi Královým Polem a Žabovřeskami (kde jsou nyní ta pole?), a který ve školním roce 1959/1960 naposledy přednášel na fakultě. Dobře si ale pamatuji „praktikárnu“ Biologického ústavu, v níž měl každý student k dispozici mikroskop, byť tehdy snad ještě se samostatnou Šiklovou lampou. A jak jsem byl pyšný na své první vlastnoručně připravené mikroskopické preparáty z *Alium cepa* čili z cibule. Nejvíce ale na mne zapůsobil preparát úplně první, stokrát zvětšený novinový papír s písmenkem „a“. Zatoužil jsem mít vlastní mikroskop, ovšem dobře jsem si uvědomoval, že není v možnostech mých rodičů mi tento přístroj pořídit.

Praktická cvičení na biologii byla velice dobře promyšlená a rozhodně jsem se na nich nenudil. Chystal je myslím jistý pan Žalud. Zápočet mi udělila asistentka Sošková, sympatická dáma s nápadně červenou pletí v obličeji, a klasifikovala ho výbornou. V září 1960 jsem pak absolvoval diferenční zkoušku z biologie, abych mohl přestoupit z dálkového studia na řádné. Bylo nás takových několik a měl jsem dojem, že nás profesor Nečas považuje za ty, kteří na první termín neuspěli a v září přišli na termín opravný. Dostal jsem dvojku a z otázek si pamatuji jen na oligodynamický efekt. Zabrousil jsem do antiky a tvrdil, že staří Řekové dávali do amfor s pitnou vodou stříbrné mince, a pokud nebyly falešné, voda se nekazila. Kde jsem to vyčetl, nevím.

Posledním předmětem, který jsem zapisoval v 1. ročníku dálkového studia, byla anatomie. Jak se jen jmenoval ten pán, který nám půjčoval kosti? Pan Tuček? Nebo snad tam už byl i pan Jelínek? Problémem bylo sehnat lebku, těch byl nedostatek, ale tátovi se podařilo vypůjčit jednu kvalitní lebku přímo na Anatomickém ústavu od asistenta Plachety, nyní emeritního profesora funkční diagnostiky, jehož znal jako aktivního fotbalistu-brankáře občas hlásícího úraz jako pojistnou příhodu. Existovala fotografie, jak se doma učím anatomii sedě pod lampou v křesle, nohy na konferenčním stolku a v klíně lebku. Pro ty, kteří anatomii nikdy nestudovali, připomínám, že lebka se nesmí studovat s tužkou v ruce – svádí to strkat její hrot do různých otvůrků a neexistuje způsob, jak stopy tužky (a ne-dej bože propisky) z kosti smazat.

Ke studiu bylo nutno sehnat Žlábkovu Anatomii a Toldtův Anatomický atlas. Obojí se kupovalo od kolegů, kteří už měli po anatomii. Učebnice byla za 100 korun, atlas za tři stovky, což byly tenkrát sumy téměř astronomické. S vděčností vzpomínám na rodiče, že mi byli schopni tyto částky poskytnout. Vždyť tátův plat po měnové reformě v r. 1953 činil 1200 korun a já v roce 1959 bral jako dělník pro těžkou manuální práci v nemoc-

nici 700 Kčs a poté jako zřízenec pouhých 600 Kčs hrubého. A z toho mi ještě srazili stokorunu, protože mi chyběl sanitářský kurz.

U obou zápočtů z anatomie je zapsán as. Dohnal, posléze neurolog, po rehabilitacích jmenovaný docentem tohoto oboru. Pitvalo se myslím až od druhého semestru, zkouška byla až v dalším ročníku. Každý jsme si museli pořídit svůj skalpel a pinzetu. Nesehnal jsem nástroj, jako měli ostatní, a dlouho jsem se styděl za svůj veliký skalpel s čepelí o délce nejméně 5 cm. Až v jednom praktiku profesor Žlábek, který často navštěvoval praktika a demonstroval rozmanité anatomické zajímavosti, hodlal preparovat stehenní svaly a požádal o nějaký větší nůž. Z řady nabídnutých mu vyhovoval jen ten můj. Jedním řezem jím protal svaly na přední straně stehna a ostatní kolegové a kolegyně mi záviděli, že sám veliký (nikoli postavou) Žlábek si ode mne vypůjčil skalpel.

Ale i trapné příhody, za něž se dodnes stydím, se odehrály při pitvách. Jednou asistent na delší dobu opustil pitevnu a nás nenapadlo nic chytřejšího než si navzájem házet odpreparovaný *musculus gluteus maximus*, velký sval hýždový. Délka hodů se postupně zvyšovala, až naposledy jeden kolega několikakilový kus formalinem prosycené tkáně nechtyl a ten přistál na prsou vcházejícího asistenta. Navýsost se rozzlobil a incidentu využil k důraznému poučení o etice v medicíně vůbec a o úctě k mrtvým zvláště. Pro čtenáře nelékaře připomínám, že na anatomii se pitvají těla uložená v konzervačních roztocích, jejichž hlavní součástí je ostře páchnoucí formalin. V letech, kdy jsem začínal studovat, začínalo se již anatomům nedostávat kvalitních kadaverů, o nichž se tvrdilo, že jsou to těla po válce popravených gestapáků, ta se nechávala jen na rigorózum; při běžných pitvách jsme se musili spokojit s nemocemi poznamenanými těly osamělých starých lidí ze sociálních institucí.

Další trapná historie se odehrála až v dalším ročníku, naším asistentem byl dr. Plucnar. Myslím, že to byl kolega Závadský, kdo preparoval penis tak razantně, že se mu ho podařilo oddělit od těla. Pokusili jsme se úd pomocí zápalky nasadit na původní místo. Samozřejmě že na to asistent přišel, a řádně nám vyčinil. Měl pravdu, i když jsme tenkrát jeho pohoršení považovali za poněkud nespravedlivé, protože jsme svým počínáním nemysleli nic zlého.

A když už vzpomínám na nepříjemné historky, tak ještě jednu, poslední. Poměrně úkorně jsem nesl své zařazení do dálkového studia a své zaměstnání v nemocnici U Svaté Anny, kde jsem zpočátku jako tzv. černý zřízenec každý den od šesti ráno zametal listí a nedopalky na dvoře. V důsledku toho jsem vymyslel znak, nyní by se řeklo logo, dálkového studia medicíny: Aeskulapova hada ovíjejícího se kolem koštěte (obr. 1). Znak jsem jednou neprozřetelně umístil na nástěnku na chodbě k Anatomickému ústavu. Vypuklo vyšetřování, ale naštěstí mě nikdo z kolegů neprozradil.